

Yttrande över Rättssäker samhällsvård för barn och unga

Sammanfattning

Lunds kommun är positiv till flertalet av utredningens förslag vad gäller förändringar i lagstiftningen och förtydliganden av gällande rätt, b.l.a. vad gäller ökad sakkunskap i LVU-processen, förtydligade förutsättningar för att vården ska upphöra samt ökat skydd för syskon vid inkommen orosanmälan. Lunds kommun avstyrker också flera av utredningens förslag b.l.a. förslaget om att omprövningar alltid ska underställas förvaltningsrätten, att en särskild socialsekreterare ska utses till föräldrarna samt utformningen av bestämmelsen avseende beslut i frågan om att reglera umgänget.

Lunds kommun har i sitt remissvar på utkastet till lagrådsremiss *För barns rättigheter och trygghet* påtalat att avsaknaden av samordning mellan parallella utredningar försvårar möjligheten att överblicka och bedöma de samlade konsekvenserna av föreslagna förändringar i LVU. Det förekommer också motstridiga ställningstaganden i nuvarande utredning och den nyligen publicerade lagrådsremissen avseende ny LVU vilket ytterligare försvårar möjligheten att göra en samlad bedömning av de förslag som lämnas.

3 Ökad sakkunskap i LVU-processen

3.7.3 Ökat inslag av sakkunskap hos socialnämnder

Lunds kommun är överlag positiv till förslagen om ökad sakkunskap i LVU-processen.

Som Lunds kommun framhöll i sitt remissvar till *Utkast till lagrådsremiss – en ny lag om omhändertagande för vård av barn och unga* är dock nuvarande tidsfrist på fyra veckor mellan beslut om omedelbart omhändertagande och ansökan till förvaltningsrätten otillräcklig. Sett i relation till beslutsprocessen inom kommunalförvaltning är tidsfristen ännu kortare än fyra veckor i praktiken, ibland så kort som ca två veckor beroende på dagen för det omedelbara omhändertagandet samt datum för myndighetsutskottets sammanträde. Väljer regeringen att gå vidare med utredningens förslag om ökad sakkunskap i LVU-processen höjs ambitionerna ytterligare för den information som ska inhämtas under dessa fyra veckor. Det kan också innebära att barnet behöver delta i fler utredningsåtgärder och samtala med fler aktörer på mycket kort tid. Tilläggas kan också att socialnämnden inte alltid sedan tidigare har kännedom om ett barn när det inkommer en allvarlig orosanmälan. I dessa situationer behöver socialnämnden tid för att bygga upp ett förtroende så att barnet får möjlighet att berätta om sin situation i sin takt, särskilt när det är frågan om olika typer av våld i hemmet. Det är inte möjligt att i dessa fall göra en fullgod utredning på två veckor. Det innebär att nämnden antingen behöver avvakta med att göra ett omedelbart omhändertagande, alternativt presentera en bristfällig utredning i domstolen. Inget av dessa alternativ är acceptabla. Lunds kommun kan inte nog understryka vikten av att det den inledande utredningen som ligger till grund för socialnämndens ansökan om omhändertagande för vård innehåller en så fullständig beskrivning av den unges förhållanden som möjligt. Således är det nödvändigt, både utifrån ett barnperspektiv och ett rättssäkerhetsperspektiv, att socialnämnden får tillräckligt med tid för att kunna vidta alla nödvändiga utredningsåtgärder innan den fullständiga ansökan lämnas till förvaltningsrätten. Motivuttalanden till lag om placering av barn i skyddat boende, tillsammans med aktuell ambitionshöjning inom LVU, talar med styrka för att fristen ska sättas till sex veckor i stället för fyra.

Lunds kommun är av uppfattningen att det finns både för- och nackdelar med att inhämta uppgifter muntligen från sakkunniga. Fördelarna är bland annat att det oftast går relativt fort och att det är möjligt att ställa följd- och kontrollfrågor. Nackdelen är att det för övriga aktörer i rättsprocessen är svårare att säkerställa vad den sakkunnige har framfört samt att den sakkunnige inte har samma utrymme att överväga sina svar och formuleringar. Lunds kommun

tillstyrker att all information som inhämtas från utomstående aktörer ska läsas upp och vidimeras.

Vidare vill Lunds kommun poängtera, precis som utredningen beskriver, att det även finns ett behov av organiserad och kvalitetssäkrad sakkunskap hos socialnämnden tidigt i processen likt den som föreslås införas hos domstolarna.

3.7.4 Ökat inslag av sakkunskap i domstolen

Utredningen beskriver när det ska anses finnas ett behov av att domstolen inhämtar uppgifter från en sakkunnig. Lunds kommun vill att det tydliggörs om parternas inställning och önskemål om att hämta in uppgifter från en sakkunnig ska ingå i domstolens bedömning av om en sakkunnig behövs i processen.

Lunds kommun anser att det är viktigt att särskilja de situationer då en av rätten förordnad sakkunnig har träffat barnet för att göra ett utlåtande och då den sakkunniges uppdrag till största del består av att hjälpa rätten att tolka komplexa förhållanden. I de senare situationerna behöver rätten särskilt beakta att varje barn är unikt, och när den sakkunnige inte har träffat barnet måste den sakkunniges utlåtande ses i ljuset av det och de uppgifter som i övrigt framkommer om det specifika barnet.

4 Ska åklagare kunna fatta beslut om omedelbart omhändertagande?

4.9.2 åklagare bör inte kunna fatta beslut om omedelbart omhändertagande

Lunds kommun avstyrker förslaget om att åklagare ska ges en subsidiär befogenhet att fatta beslut om omedelbart omhändertagande. Lunds kommun delar utredningens bedömning av de risker som är förenade med förslaget.

5 Tidsfrister vid beslut om omedelbart omhändertagande och verkställande av vård

5.2.6 Övervägande och förslag

Lunds kommun tillstyrker förslaget om att det framgår av lag att ett beslut om omedelbart omhändertagande ska underställas förvaltningsrätten utan oskäligt dröjsmål och senast inom en vecka. Även förslaget om att ge socialnämnden möjlighet att avvakta med att underrätta parterna till dess att beslutet underställts förvaltningsrätten tillstyrks. Lunds kommun vill dock framhålla att huvudregeln även fortsatt ska vara att beslutet ska underställas förvaltningsrätten snarast möjligt och att parterna ska underrättas så snart som möjligt. Ett beslut om omhändertagande av barn är ett mycket ingripande beslut, det ligger därför i sakens natur att det alltid finns en viss oro över att barnet kommer avvika eller att föräldrarna undanhåller barnet för de fall de underrättas om beslutet innan det kan verkställas. Lunds kommun vill därför understryka att varje form av oro inte innebär att det är möjligt att avvakta med varken att underställa eller underrätta.

5.3.6 Övervägande och förslag

Lunds kommun ställer sig tveksam till om det är lämpligt att förlänga tidsfristen för hur länge ett beslut om vård gäller innan det måste verkställas. Intentionen med förslaget är bra på så sätt att det i teorin förlänger möjligheten för socialtjänsten att eftersöka barnet eller den unge och slutligen verkställa vården. Lunds kommun anser dock att en tidsfrist på ett år skulle kunna innebära en ökad risk för att vårdnadshavare undanhåller sitt barn under en mycket lång tid. Även ungdomar kan komma att hålla sig undan länge. Om barn och unga håller sig undan under ett år innebär det att insynen i deras situation försvinner såväl för socialnämnden som för andra myndigheter.

Lunds kommun är också tveksam till att tvångsvård ska kunna verkställas så sent som ett år efter att barnets eller den unges behov senast utreddes. I ljuset av att omprövningar och överväganden ska göras var sjätte månad, och förslaget om att omprövning ska underställas rätten, anser Lunds kommun att beslutet inte bör kunna bestå under längre tid än sex månader innan det måste verkställas.

6 Förutsättningarna för att ett omhändertagande av vård ska upphöra

Lunds kommun välkomnar ett förtydligande av hur prövningen av vårdens upphörande ska gå till. Lunds kommun har dock flertalet synpunkter samt ser behov av ytterligare förtydliganden i vissa avseenden.

6.4.2 Förtydligande av vad som krävs för att ett omhändertagande för vård ska upphöra

Utredningen skriver att *ett omhändertagande för vård inte ska bestå om ett barn eller en ung person inte längre har ett vårdbehov som kan tillgodoses inom ramen för socialtjänstens ansvar för barn och unga utan exempelvis enbart behov av vård som andra huvudmän ansvarar*. Det behöver därför förtydligas om LVU överhuvudtaget är tillämpligt för de fall behovet av vård enbart eller i huvudsak ska tillgodoses genom hälso- och sjukvården. När det gäller barn och unga som är omhändertagande med stöd av 3 § LVU är det Lunds kommuns uppfattning att den nödvändiga vården ibland huvudsakligen består av behandling för ett skadligt bruk eller beroende eller behandling för olika former av psykisk ohälsa. Skrivningen som hänvisas till ovan är därmed i viss mån motsägelsefull särskilt mot bakgrund av att skadligt bruk och beroende är en av de grunder som kan ligga till grund för ett omhändertagande enligt 3 §.

Lunds kommun anser att ovan nämnda särskilt behöver belysas i relation till de förslag och resonemang som presenterats i lagrådsremissen *För barns rättigheter och trygghet – en ny lag om omhändertagande för vård av barn och unga* sida 179–181 samt lagrådsremissen *en mer sammanhållen vård för personer med skadligt bruk och beroende och andra psykiatriska tillstånd*. Lagrådsremissen gällande sammanhållen vård framstår i huvudsak utgå från ett vuxenperspektiv och presenterar inte i vidare omfattning vad som gäller för barn som är omhändertagna eller skulle kunna omhändertas med stöd av LVU. I det fortsatta lagstiftningsarbetet behöver det därför tydliggöras vad som gäller för de fall regionen inte tar sitt ansvar för behandling och individen därmed inte får nödvändig vård.

När det gäller prövning av upphörande av omhändertagande för vård som fattats med stöd av 3 § LVU framförs att vårdens resultat ska

beaktas. Det framgår dock inte om utebliven förbättring ska tala för att vården ska upphöra eller fortsätta. Lunds kommun ser risker med båda ställningstagandena. Å ena sidan kan det framstå som att samhället ger upp på individen om ett uteblivet resultat ska resultera i ett upphörande, å andra sidan kan ett fortsatt omhändertagande för vård som inte ger resultat framstå som ogrundat. Vården kan i det senare fallet heller knappast anses vara nödvändig eftersom den inte resulterar i att den unges problematik förbättras, vilket måste vara huvudsyftet med den vård som ges med stöd av LVU.

Som framförs inledningsvis innebär den bristande samordningen av utredningar beträffande tvångsvård av barn att det är svårt att överblicka de förslag som lämnas. I lagrådsremissen *För barns rättigheter och trygghet* hänvisas det till nu aktuell utredning under avsnitt 15.1.1 *Omhändertagandet ska upphöra när det inte längre behövs*. Någon mer djupgående analys beträffande den prövning som ska göras i fråga om vårdens upphörande görs därför inte i lagrådsremissen. Aktuell utredning förtydligar bland annat den prövning som ska göras vid upphörande av omhändertagande för vård som beslutats med stöd av 2 och 3 §§ LVU. I det avslutande stycket 6.4.2 i utredningen konstateras att det inte finns något hinder mot att förslagna bestämmelser om upphörande även ska vara tillämpliga vid omhändertagande för vård på grund av anknytning. Något utförligare resonemang om detta förs inte. Lunds kommun anser att det är en brist, särskilt i ljuset av att förslaget om omhändertagande för vård på grund av anknytning är ett tydligt avsteg från återföringsprincipen. Lagstiftaren behöver göra en tydlig illustration och analys av hur den nya stegvisa prövningen av vårdens upphörande förhåller sig till ett omhändertagande på grund av anknytning till familjehemmet.

Ett omhändertagande för vård enligt 3 § LVU ska underställas förvaltningsrättens prövning var sjätte månad

Lunds kommun är positiv till de förtydligande som utredningen redogör för vad gäller hanteringen av omprövningar enligt 13 § 2 st LVU. Lunds kommun avstyrker dock att beslutet ska underställas förvaltningsrätten inom en vecka. Att samtliga beslut om omprövning ska underställas förvaltningsrätten innebär inte bara en ökad administrativ belastning för socialnämnden, utan också en belastning

för barnet och föräldrarna. Initialt kan det innebära att om en socialnämndens beslut om omedelbart omhändertagande överklagas till kammarrätt kommer en ny domstolsprövning av vården ske mycket tätt in på den senaste. Lunds kommun är av uppfattningen att det är svårt att motivera till förändring under tiden som domstolsprocessen pågår. Det är först när barnet eller ungdomen nått en viss acceptans gällande sin situation som det verkliga förändringsarbetet kan påbörjas. Att beslutet om omhändertagande för vård då återigen ska prövas i domstol medför dels att det blir mycket kort tid mellan kammarrättens senaste beslut och förvaltningsrättens beslut vad gäller omprövning, dels att barnet eller ungdomen återigen kan behöva företräda inför domstol.

Det bör vara tillräckligt att parterna har rätt till offentligt biträde när vården ska omprövas. Om parterna är missnöjda med beslutet har de ett professionellt biträde som kan bistå med hjälp vid ett överklagande. För det fall regeringen går vidare med förslaget om att beslutet ska underställas förvaltningsrätten inom en vecka så anser Lunds kommun att det är tillräckligt att förfarandet som huvudregel sker skriftligen. Anser domstolen att det finns skäl kan muntlig förhandling hållas.

Lunds kommun vill också framföra att det förekommer situationer då en ett barn är omhändertaget både med stöd av 2 och 3 §§ LVU. I dessa fall görs omprövning och övervägande enligt 13 § LVU ofta i samma utredning. Lunds kommun anser att det måste vara möjligt att även i framtiden göra på detta sätt även om ett övervägande egentligen inte ska underställas domstolens prövning. Att separera omprövningar och överväganden som gjorts inom ramen för samma utredning skulle medföra en stor administrativ belastning.

6.4.3 Information till vårdnadshavare om skälen för ett omhändertagande och vad som krävs för att vården ska upphöra

Lunds kommun är positiv till intentionerna med att det sker en formalisering av vad som krävs för att vården ska kunna upphöra. Samtidigt ser Lunds kommun en svårighet i att på ett konkret sätt formulera de förbättringar som krävs utan att det för föräldrarna och barnet framstår som en checklista som ska bockas av. Inte sällan grundar sig ett omhändertagande på flera brister som tillsammans blir

skadliga över tid. Lunds kommun vill också poängtera att ett omhändertagande med stöd av LVU är den sista åtgärd som nämnden ska vidta. Det innebär att nämnden ska, i de allra flesta fall, ha arbetat med en förälder och dennes problematik innan ett omhändertagande sker. Föräldrar och barnet bör därför rimligtvis vara relativt informerade redan innan omhändertagandet görs om anledningarna där till.

Lunds kommun är samtidigt tveksamma till att de krav som ställs på föräldrarna ska anges i barnets vårdplan. Barnets vårdplan bifogas bland annat det yttrande som ska ges av socialnämnden till åklagare inom ramen för lagen om särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare. Vid fällande dom där påföljden bestämts till vård genom LVU bifogas även vårdplanen domen. Det är inte lämpligt att föräldrarnas brister synliggörs i detta sammanhang.

En socialnämnd ska utse en socialsekreterare som ansvarar för kontakterna med en vårdnadshavare när ett barn ges vård utanför hemmet

Lunds kommun är positiva till intentionerna med förslag och är av uppfattningen att stödet till föräldrar med barn som är placerade utanför hemmet behöver stärkas. Lunds kommun anser dock att förslagen reglering inte är ändamålsenlig. Resultatet av ett sådant förslag är att det inom ramen för en placering kan finnas tre olika socialsekreterare som ska "representera" tre olika intressen - familjehemssekreterare, barnsekreterare och föräldrarsekreterare. Det kan innebära större motsättningar inom socialtjänsten. Det finns också en risk att föräldrarna ser sin sekreterare som ett ombud och någon som ska ta deras "parti" i frågan om omhändertagandet. Lunds kommun är också av uppfattningen att en föräldrarsekreterare som inte träffar barnet regelbundet kan få svår att behålla barnperspektivet. En sådan ordning kommer inte gynna varken barnet, föräldrarna eller socialtjänsten. Lunds kommun anser istället att det som gäller enligt 22 kap. 10 § SoL bör förtydligas. Det kan göras genom att exemplifiera vad stödet kan bestå i, eller tydliggöra vilket stöd som socialnämnden är skyldiga att ge vårdnadshavarna. Lunds kommun är av uppfattningen att stödet inte enbart ska inriktas mot att ge information och vägledning i de administrativa processerna kopplat till LVU. Stödet till

vårdnadshavarna bör också bestå av konkreta insatser i form av krisstöd eller stödsamtal för föräldrarna. Vidare bör också, när det är lämpligt och faller inom socialnämndens uppdrag, stöd erbjudas utifrån de konkreta brister i föräldraskapet som socialnämnden har identifierat och som kan vara en del av grunden till att barnet är omhändertaget. På så sätt hamnar föräldrarnas stöd under myndighetens verkställande verksamhet istället för den myndighetsutövande. Stödet blir därmed att se som insatser till föräldrarna i stället för att ytterligare en person ska involveras i själva myndighetsutövningen. Stödet som är mer allmänt hållet med inriktning på att stödja föräldern i den förändrade livssituationen kan med fördel tillhandahållas som en insats utan individuell behovsprövning. Lunds kommun vill även poängtera att syskon till det placerade barnet kan vara i behov av stöd när ett syskon hastigt flyttar och anser att detta är något som bör förtydligas av lagstiftaren.

7. Stärkt skydd och rättssäkerhet vid umgänge och upphörande av ett omhändertagande

7.2.7 Överväganden och förslag

Förbättrade möjligheter för socialnämnder att hämta in uppgifter

Lunds kommun tillstyrker förslaget och instämmer i utredningens bedömningar. Lunds kommun anser dock att lagstiftaren behöver förtydliga om även uppgifter gällande vårdnadshavare och föräldrar med umgänsrätt kan inhämtas under vårdtiden eller om det enbart är uppgifter om barnet. Vad gäller omhändertaganden med stöd av 2 § kan det i många fall vara nödvändigt för socialnämnden att få tillgång uppgifter som avser föräldrarna, framförallt när det är frågan om en utredning av vårdens upphörande.

7.3.9 Överväganden och förslag

Tydliga förutsättningar för begränsning av ett barns umgänge med syskon och andra närstående

Lunds kommun ser vissa farhågor med att underlåta att definiera i lag vilka närstående som kan vara aktuella i frågan om umgängesbegränsning. Dels innebär det en risk för ökad administration

för socialnämnder och domstolar, dels kan det komma innebära ett stort integritetsintrång i det omhändertagna barnets och dennes vårdnadshavares situation. I avsaknad av en definition blir resultatet att socialnämnden kan komma att behöva fatta beslut om umgängesbegränsning avseende ett stort antal personer, åtminstone i avvaktan på vägledning från domstolarna gällande begränsning av begreppet. Vidare skulle utvidgningen av bestämmelsens omfattning innebära att flera personer får ställning som part i ärendet, t.ex. mor- och farföräldrar eller halvsyskon som företräds av en vårdnadshavare som inte är det omhändertagna barnets vårdnadshavare. När ett ärende aktualiseras blir förvaltningslagens bestämmelser om partsinsyn och kommunikation blir tillämpliga. Det kommer därmed inte vara möjligt att inledningsvis förutse vilka individer som kan komma att få insyn i barnets och vårdnadshavarnas situation.

Lunds kommun vill även framhålla att det troligtvis kommer uppstå situationer då ett barn som uppnått sådan ålder och mognad att dennes åsikt ska beaktas motsätter sig ett begärt umgänge från en annan närstående. I dessa fall vore de orimligt att ändå tillerkänna denna närståendes partsställning i processen med beaktande av det integritetsintrång och den belastning som processen innebär för barnet. Vidare innebär det också att barnet kan komma behöva delta i fler utredningar och avge inställning i ytterligare frågor där barnet kan hamna i lojalitetskonflikt.

7.4 Obligatoriska drogtest

Vad gäller dagens reglering om drogtest inför umgänge anser Lunds kommun att utredningens förslag fortfarande innebär en viss otydlighet. Det framgår inte klart i vare sig lagtext, förarbetena till bestämmelsen eller aktuell utredning om socialnämnden måste fatta beslut även om föräldrarna samtycker till det. I utredningen framstår det som att flertalet kommuner inte fattar beslut när föräldern samtycker till att genomföra drogtest, något som går emot Socialstyrelsens uppfattning i frågan (*LVU – handbok för socialtjänsten* s. 218).

I övrigt tillstyrker Lunds kommun förslagen om att ett beslut om drogtest ska kunna överklagas och att regionens skyldighet att erbjuda provtagning förtydligas. Lunds kommun anser dock att bör tydliggöras inom vilken tidsram regionen ska fullgöra sin skyldighet att erbjuda

provtagning. Drogtester är en färskvara och det behöver därför finnas en kontinuerlig tillgång till provtagning för föräldrar vars barn är placerade.

8 Uppföljning av ett barns situation

Lunds kommun tillstyrker utredningens förslag vad gäller uppföljning av ett barns situation och anser att förslagen är väl avvägda i samtliga delar. Lunds kommun välkomnar särskilt kravet på att uppföljning ska övervägas och att uppföljning blir möjligt i fler situationer än idag.

9 Återstående frågor

9.2 Ökat skydd för syskon

Lunds kommun tillstyrker utredningens förslag om att en omedelbar skyddsbedömning även ska göras i fråga om syskon eller andra barn i samma hem. Lunds kommun anser att det bör övervägas om bestämmelsen ska justeras språkligt för att det i lagtexten tydligt ska framgå att syskonen ska bo i samma hem. Vidare anser Lunds kommun att det är bra att bestämmelsen inte begränsas till att enbart omfatta barn som misstänks fara illa på grund av hedersrelaterad problematik. Lunds kommun är av uppfattningen att bestämmelsen bör omfatta alla barn där orosanmälan avser brister i hemmiljön.

Övrigt

I övrigt tillstyrker Lunds kommun utkastets förslag eller lämnar dem utan erinran.